

Проф. д-р ФАНИЯ ФИЛИПОВАкатедра „Счетоводна отчетност“, ИУ – Варна

Фаня Аспарухова Филипова е родена през 1964 г. в гр. Пловдив. През 1983 г. завършва Икономически техникум „В. Левски“ – гр. Пловдив, а след това през периода 1983 – 1987 г. е студентка във ВИНС „Д. Благоев“ – гр. Варна (днес Икономически университет), специалност „Счетоводна отчетност“. След завършване на висшето си образование една година работи като счетоводител в Завод за пишещи машини – гр. Пловдив, а от 1988 г. е редовен преподавател по счетоводство и контрол в ИУ – Варна, катедра „Счетоводна отчетност“. От 1996 г. е „доктор по икономика“ по научната специалност „05.02.07. Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ с тема на дисертационен труд „Проблеми на професионалната етика в счетоводството“. През периода 1999 – 2012 г. е доцент, а от 2012 г. е професор по счетоводство в ИУ – гр. Варна. Специализирала е в Института на дипломираните експерт-счетоводители от Англия и Уелс (Лондон, 1991 г.) и в Manchester Business School (Манчестър, 1993 г.) От 1994 г. е дипломиран експерт-счетоводител и член на Института на дипломираните експерт-счетоводители. Има повече от 160 публикации в областта на счетоводството и контрола.

Гл. ас. д-р АТАНАС АТАНАСОВкатедра „Счетоводна отчетност“, ИУ – Варна

Атанас Цвятков Атанасов е роден през 1979 г. в гр. Попово. Завършил е средното си образование в Професионална гимназия по икономическа информатика – гр. Търговище. Висшето си образование завършва в Икономически университет – Варна, спец. „Счетоводство и контрол“ (бакалавър и магистър). През периода 2002 – 2013 г. е работил като счетоводител в предприятия от сферата на транспорта, ресторантьорството и хазартните дейности. През 2008 г. постъпва като асистент в катедра „Счетоводна отчетност“ на Икономически университет – Варна, където работи и до днес. От 2018 г. притежава ОНС „Доктор по икономика“ след защитен дисертационен труд на тема „Финансово-счетоводни аспекти на търговската репутация“. Изследователските му интереси са в областта на бизнескомбинациите, търговската репутация, нефинансовото отчитане и интегрираната отчетност. Автор е на над 40 научни публикации. Член е на Съюза на учените в България. От 2017 г. е сертифициран одитор по ISO 9001:2015.

Гл. ас. д-р РЕНИ ПЕТРОВА

Рени Петрова е родена през 1984 г. в гр. Варна. През периода 1998 – 2003 г. се обучава във Варненската търговска гимназия „Г. С. Раковски“, спец. „Икономика и мениджмънт“. През 2008 г. завършва магистърска степен – специалност „Счетоводство и контрол“ в Икономически университет – гр. Варна и от същата година е редовен преподавател към катедра „Счетоводна отчетност“. Тя е доктор по научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност“ със защитен дисертационен труд на тема „Счетоводно отчитане на нематериалните активи във фармацевтичните предприятия“ през 2014 г. Има над 15 публикации и научни интереси в областта на отчитането на нематериалните активи, МСФО, манипулирането на информацията във финансовите отчети и професионалната етика.

Гл. ас. д-р РУМЯНА МАРИНОВА

катедра „Счетоводна отчетност“, ИУ – Варна

Румяна Мариянова Маринова е родена през 1977 г. в гр. Свищов. Завършила е средното си образование в Държавна търговска гимназия „Димитър Хадживасилев“ – гр. Свищов. Висшето си образование завършва в СА „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов, специалност „Счетоводство и контрол“. От 2006 г. притежава ОНС „Доктор по икономика“ след защитен дисертационен труд на тема „Организационни и технологични усъвършенствания на счетоводството в банките“. През периода 2006 – 2009 г. е асистент в катедра „Счетоводна отчетност“ в СА „Д. А. Ценов“. През 2010 г. постъпва като асистент в катедра „Счетоводна отчетност“ в Икономически университет – Варна, където работи и до днес. Изследователските ѝ интереси са в областта на счетоводството на банките, счетоводството на бюджетните организации, интегрираната отчетност. Автор е на над 35 научни публикации. Член е на Съюза на учените в България.

**НОВИТЕ МСФО 9 И МСФО 16: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И РАННИ
ЕФЕКТИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО ИМ В ЧАСТ ОТ БЪЛГАРСКИТЕ
ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА ПЕРИОДА 2017 – 2018 ГОДИНА**

Резюме

Целта на тази студия е да се проучат ранните ефекти от прилагането на МСФО 9 и МСФО 16. Анализирани са най-дискусионните проблеми, произтичащи от новия модел на очакваната кредитна загуба и балансовия подход за отчитане и представяне на оперативен лизинг. Обсъждат се концептуалните основания на тези подходи и проблемът със сложността на МСФО. Изследвани са девет български предприятия от различни отрасли, включени в списъка на големите данъкоплатци и застрахователи и прилагащи МСС/МСФО. Нашите резултати потвърждават, че правилата на новите МСФО 9 и МСФО 16 практически предоставят информация според специфичните нужди на различни подкласове на потребителите; те позволяват смесване на проблемите на финансовата отчетност с проблемите на управлението на корпоративния риск; микро- и макромоделите за прогнозиране и др., които могат да имат объркващ ефект върху различните потребители на финансова информация.

Prof. FANYA FILIPOVA, PhD

Chief Assist. Prof. ATANAS ATANASOV, PhD

Chief Assist. Prof. RENI PETROVA, PhD

Chief Assist. Prof. RUMYANA MARINOVA, PhD

Accounting Department
University of Economics – Varna

**THE NEW IFRS 9 AND IFRS 16: CHALLENGES AND EARLY EFFECTS OF
THEIR APPLICATION IN PART OF BULGARIAN COMPANIES FOR THE
PERIOD 2017 – 2018**

Summary

The aim of this study is to examine the early effects of the application of IFRS 9 and IFRS 16. The study analyzes the most controversial issues resulting from the new expected credit loss model and the balance sheet approach for accounting for and presenting an operating lease. The study discusses the conceptual grounds for these approaches and the issue related to the complexity of IFRS. The study examines nine Bulgarian companies in various industries, included in the list of large tax-payers and insurers which also apply IASs/IFRSs. Our results confirm that the rules of the new IFRS 9 and IFRS 16 provide, in practical terms, information according to the specific needs of the various sub-classes of users; they allow the interaction between financial reporting issues and corporate risk management issues; micro- and macro-forecasting models etc., which might confuse the various users of financial information.

НОВИТЕ МСФО 9 И МСФО 16: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И РАННИ ЕФЕКТИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО ИМ В ЧАСТ ОТ БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА ПЕРИОДА 2017 – 2018 ГОДИНА

“Has the ‘gain’ of better financial information been worth the ‘pain’ of implementation?”

H. Hoogervorst, 2019

Въведение

През последните няколко години (след 2014 г.) Бордът по международни счетоводни стандарти (БМСС, IASB) публикува (и част от тях влязоха в сила) няколко нови, фундаментални за финансовата отчетност стандарта – МСФО 9 *Финансови инструменти*, МСФО 15 *Приходи от договори с клиенти*, МСФО 16 *Лизинги*, МСФО 17 *Застрахователни договори*, както и редица промени в съществуващите стандарти. Посочените нови стандарти и промени са плод на дългогодишните усилия на Борда да даде адекватен отговор на отчетните проблеми, които финансовата криза от 2008 г. постави, както и на стремежа за подобряване на качеството на финансовите отчети, изготвени съобразно МСС/МСФО.

Целта на настоящото изследване е да се анализират част от заложените концепции и идеи в МСФО 9 и МСФО 16, както и проблемът за сложността на МСФО, а също емпирично да се тества как двата нови стандарта намират отражение във финансовите отчети на извадка от български предприятия, прилагащи МСС/МСФО.

Обект на изследването са МСФО 9 и МСФО 16, **а предмет** – начинът и ефектите от прилагане на тези стандарти в периода 2017 – 2018 г. в извадка от български предприятия – девет компании – големи данъкоплатци и осигурители от различни отрасли.

Задачите на изследването са следните:

- ✓ да се даде кратък отговор на въпроса кое наложи създаване на МСФО 9 и МСФО 16;
- ✓ да се дискутира накратко нормативната и концептуална основа на посочените стандарти чрез обобщено представяне на концепциите, залегнали в тях;
- ✓ да се обобщи очакваният ефект от промените, свързани с прилагане на МСФО 9 и МСФО 16;
- ✓ да се дискутира връзката между настоящата и ревизираната Концептуална рамка и новите МСФО 9 и МСФО 16 чрез анализ на някои проблемни моменти;
- ✓ да се дискутира въпросът за сложността на МСФО, в т.ч. на МСФО 9 и МСФО 16;
- ✓ да се изследва емпирично чрез качествени (анализ на съдържанието, content analysis) и количествени подходи (изчисляване на

коефициента на консервативност на Грей) прилагането на МСФО 9 през първата година от въвеждането му – 2018 г. в група български предприятия от различни отрасли, както и оповестяването на очаквания ефект от прилагането на МСФО 16 (в сила от 01.01.2019 г.).

Методика на изследването: приложени са количествени (изчисляване показатели за консерватизъм на собствения капитал и печалбата на Грей; за рентабилност, финансова автономност и задлъжнялост) и качествени подходи (анализ на съдържанието (content analysis) на годишните финансови отчети на 9 предприятия – големи данъкоплатци и осигурители, за постигане на поставената цел и задачи на изследването.

Ограничения на изследването:

1. не се коментират и анализират всички изисквания на МСФО 9 и МСФО 16, а само някои от най-съществените и дискуссионни, които имат отношение към предмета на изследването;
2. твърде кратък е периодът на прилагане на МСФО 9, обхванат в изследването – само една година 2018 г. (и сравнителната 2017 г.), което би могло да даде отражение на получените резултати и на направените изводи;
3. по отношение прилагането на МСФО 16 се изследва единствено предварителното оповестяване през 2018 г. за очакваните ефекти от него през 2019 г.;
4. размерът на извадката от 9 предприятия през изследвания период 2017 – 2018 г. не е голям, независимо че това са дружества големи данъкоплатци и осигурители, в т.ч. с различен предмет на дейност.

1. Нормативна и концептуална основа на изследването

МСФО 9 Финансови инструменти (в сила за годишни периоди от 01.01.2018 г.) регламентира нови принципи, правила и критерии за класификация и подход за оценка, вкл. на хибридните договори, като запазва почти изцяло правилата на МСС 39 за признаване и отписване на финансовите активи и пасиви. МСФО 9 въвежда изискване класификацията на финансовите активи да бъде извършвана **на база бизнес модела на предприятието при тяхното управление и въз основа характеристиките на договорените парични потоци, отнасящи се до съответните активи.** Той регламентира нов подход за обезценка на финансовите активи, базиран на определяне на очакваната кредитна загуба, и две възможни последващи оценки за представяне на финансовите активи – амортизирана и справедлива стойност.

МСФО 16 Лизинги (в сила за годишни периоди от 01.01.2019 г.) е с изцяло променена концепция по отношение отчитането на оперативния лизинг в лизингополучателите с цел да осигури по-достоверно и адекватно представяне на тези сделки при тях. При лизингополучателите водещият принцип на новия стандарт е въвеждането на еднотипен модел на

счетоводно балансово третиране на лизинга – за всички лизингови договори с реална продължителност повече от 12 месеца се признава актив под формата на „право на ползване”, който следва да се амортизира за периода на договора, и финансов пасив за задължението по тези договори. За краткосрочни (до 1 г.) или на много ниска цена лизинги (под 5 000 щатски долара) се допуска изключение и запазване на досегашната отчетна практика. При лизингодателите няма съществени промени и те ще продължат да отчитат лизингите като оперативни и финансови. Възможно е обаче и при тях (лизингодателите) да настъпят рекласификации на определени лизингови сделки. Новият стандарт изисква разширяване на оповестяванията. Това ще даде възможност потребителите на информация да преценят кредитния риск, на който са изложени лизингодателите, и респективно – ликвидния риск при лизингополучателите.

Подчертаната сложност и в редица отношения – концептуално напълно нови отчетни подходи, характерни за МСФО 9 и МСФО 16, налагат кратка дискусия относно някои от техните най-проблемни решения и изисквания. Важен въпрос, който авторите на изследването си поставят преди извършване на самия анализ на събраните емпирични данни, е следният: **дали с новите МСФО 9 и МСФО 16 не става прекомерно, дори недопустимо, а отчасти и с евентуален отрицателен ефект, смесване на проблемите на финансовата отчетност с проблемите на фирменото управление на риска; на финансовия анализ, извършван от инвеститори, рейтингови агенции, анализатори, статистици, регулатори; на микро- и макро моделите за прогнозиране и т.н.?** Този въпрос е пряко свързан с изясняване на границите на финансовата отчетност и още по-конкретно с въпроса: **какви следва да бъдат т.нар. в МСС/МФСО основни финансови отчети – отчетите с обща цел (the primary financial statements)?** Дали чрез новите МСФО 9 и МСФО 16 не се нарушава рязко балансът между информационните потребности на различните потребители, което би превърнало финансовите отчети, изготвени на база МСС/МСФО, по-скоро в сложна, противоречива смесица **от отчети със специфична, а не толкова с обща цел?**

МФСО 9 и МСФО 16 са сложни стандарти и според Борда по МСС техните подходи и концепции са в резултат на поуките, извлечени от финансовата криза от 2008 г. (Ball, R., 2016); (Pope & McLeay, 2011). **И все пак кое наложи нуждата от тези промени и нови стандарти?**

➤ **Относно МСФО 9** – финансовата криза от 2008 г. показва, че обезценката на финансовите активи по модела на МСС 39 е твърде малка по размер и твърде закъсняваща („too low, too late”). Чрез модела на очакваната кредитна загуба (**expected credit loss model**), въведен в МСФО 9, се търси механизъм тези проблеми да се преодолеят; да се прогнозира бъдещето и свързаните с него рискове; да се измери влиянието на бизнес модела и всичко това да намери отражение в начина и размера на определяне на текущата обезценка на финансовите инструменти. Това е от особено важно значение за банковите институции и за техните регулатори и цели предприемане на превантивни мерки при евентуални сериозни признаци за капиталова неадекватност. МСФО 9 отговори и на нуждата от

нов подход за класифициране на финансовите инструменти, базиран на особеностите на паричните потоци, с които е обвързан инструментът и начинът на неговото управление (т.е. на бизнес модела). МСФО 9 по-ясно обвързва отчитането на хеджирането с управлението на риска. (Hashim, Li & O'Hanlon, 2019); (Giner & Mora, 2019); (Bischof & Daske, 2016); (Novotny-Farkas, Z., 2016).

➤ **Относно МСФО 16** – чрез него се цели да се преодолее често твърде спорната разлика между финансов и оперативен лизинг, водеща до различни отчетни подходи. Според Борда за МСС (IASB, 2019) към момента на публикуване на МСФО 16 (януари 2016 г.) публичните компании по света, които прилагат МСФО и американските счетоводни стандарти, имат около 3.3 трилиона долара лизингови задължения, от които около 85% са от оперативни лизинги и поради това **не се представят в счетоводния баланс (отчета за финансовото състояние)**. И като пример за мащаба на този проблем Бордът по МСС сочи, че към момента на обявяване в ликвидация на голямата американска компания за търговия на дребно с електроника Circuit City през 2009 г. в баланса ѝ е имало дълг от 50 млн. долара, а извънбалансовите лизингови задължения са възлизали на около 3.3 млрд., т.е. около 65 пъти повече! Чрез МСФО 16 този проблем е решен, като тези задължения вече се посочват в баланса като пасиви, както и съответстващите им права в актива, свързани с използването на лизинговите активи.

Много интересно и полезно от гледна точка на дискусиата около целта на финансовите отчети с общо предназначение (а от тук и каква информация те следва да представят) е изследването на Cascino, S. et al. (2016) „Professional investors and the decision usefulness of financial reporting“, изготвено за нуждите на Института на дипломираните експерт-счетоводители от Шотландия (ICAS) и на Европейската консултативна група по финансова отчетност (EFRAG). **Водещ изследователски въпрос в него е как целите на финансовата отчетност – оценъчна (valuation – оценка на бъдещите парични потоци, свързани със заемния и собствения капитал) и тази, свързана с отчетността на управлението (stewardship), контрола върху дейността му и неговото заплащане, оказват влияние върху уместността на финансовата информация.** Резултатите от изследването сочат, че анкетираните потребители на информация от финансовите отчети, ползващи я за оценъчни нужди, я считат за по-уместна (полезна), в сравнение с тези, които чрез нея оценяват как ръководството управлява дейността. Поради тази причина потребителите насочват повече вниманието си към отчета за всеобхватния доход (ОВД), отколкото към отчета за финансовото състояние (ОФС). Авторите на изследването считат, че двете цели на финансовите отчети могат да бъдат **и конфронтиращи се, което ясно трябва да бъде регламентирано в Концептуалната рамка към МСФО**. Неглижирането на едната цел за сметка на другата (valuation за сметка на stewardship), е неприемливо. Стремещът за балансираност при постигане на двете цели обуславя и настоящия **смесен** оценъчен модел (историческа цена, текуща цена, справедлива стойност, дисконтирана стойност). С новите стандарти МСФО 9 и МСФО 16 обаче **основно се дава**

превес на оценъчната цел на информацията от финансовите отчети, което нарушава баланса „valuation – stewardship”. Оценъчната цел на финансовата отчетност е свързана с прогнозирането на бъдещите парични потоци, и от тук – с по-висока степен на субективизъм, предположения и несигурност, за разлика от целта, свързана с отчитането на ръководството и контрола върху дейността му, което изисква обективност и верифицируемост (надеждност) на информацията във финансовите отчети. От естествения, вътрешно-присъщ конфликт между двете основни цели на финансовата отчетност следва и известно противоречие между различните счетоводни принципи и качествени характеристики, като например **между благоразумието и неутралността.** Благоразумието обичайно води до подценяване на активите и приходите и надценяване на пасивите и разходите. За разлика от неутралността, която изисква еднакво и недвусмислено третиране на активи, пасиви, приходи, разходи, тя влияе на това какво и с каква оценка ще се представи във финансовия отчет.

Качествената характеристика „уместност“ (свързвана и с честното представяне) включва следните признаци на информацията: пълнота; липса на грешки; неутралност, съпътствана от благоразумие; приоритет на икономическото съдържание пред правната форма. Освен това уместността е свързана и с т.нар. „оценъчна несигурност“. Така например за инвеститорите е уместна справедливата оценка на определени активи и пасиви, дори и тя да е от ниво 2 и 3 от йерархията на справедливата стойност (т.е. да е с висока степен на оценъчна несигурност). Същото е при прилагането на възстановимата стойност при извършване на обезценка на активи. **Доминацията на уместността и неутралността като качествени характеристики при разработване на МСФО през последните години** (включително МСФО 9 и МСФО 16), както и при ревизиране на Концептуалната рамка, **доведе до значимо нарастване на оценъчната несигурност при определяне на счетоводните оценки във финансовите отчети, което затруднява постигане на оценъчна цел на финансовите отчети.** От друга страна, формално регламентиран, но почти незалегнал в концептуалните основи на МСФО 9 и МСФО 16, **принципът „благоразумие“ се оказва безпомощен за постигане втората цел на финансовите отчети с общо предназначение – отчетност и контрол върху ръководството във връзка с управлението на предприятието.** На фона на всичко това принципно-базираният подход, следван от Борда по МСС през последните повече от 10 години, допълнително засилва разбирането за **нарастващ субективизъм** от страна на фирменото ръководство при прилагане на МСФО. В тази връзка в едно свое проучване (PwC, 2017), посветено на прилагането на отсъждане при изготвяне на финансовите отчети, PwC посочват, че новите стандарти (МСФО) все повече изискват прилагане на справедливата стойност, както и други преценки, **което засилва субективизма.** Причина за това, според авторите на проучването, е променящата се обкръжаваща среда, която налага все по-често и при все по-усложняващи се условия да се прилага професионално отсъждане. В изследването се предлага 5-стъпков подход за упражняване на отсъждане. Той обхваща: разбирането на икономикса на сделката, на

транзакцията, на факта, на явлението; запознаване с релевантните нормативни актове, формиране на изводи за решение; документиране на целия процес на професионално отсъждане и оповестяване на решението.

Във връзка с нарастващия субективизъм и упражняване на все повече преценки при прилагане на МСФО е и изразеното разбиране от EFRAG, че „моделът на очакваната кредитна загуба е много по-субективен по своята същност, в сравнение с модела на възникналата (понесената) загуба, защото се базира в значителна степен на преценките на ръководството относно очакваните бъдещи парични потоци“ (EFRAG, FEE, 2009, с. 11).

Една от водещите задачи при разработване на МСС/МСФО, особено на стандартите през последните години (МСФО 9, МСФО 15 и МСФО 16), е чрез регламентираните отчетни подходи да **се повиши сравнимостта на финансовата информация между предприятията без значение на отрасъла им**. Именно заради нуждата от сравнимост МСФО 16 регламентира **един подход** за отчитане на всички лизингови договори. Тук обаче възниква въпросът: **трябва ли чрез стандартите толкова да се фаворизира нуждата от сравнимост между предприятията? Въобщо, уместно ли е да се пренебрегнат отрасловите особености, оказващи влияние върху спецификите на различните видове лизингови договори? Дали стремежът за сравнимост на финансовата информация не води по-скоро до нейното деформиране?**

Важен дебатиран въпрос, свързан с прилагането на концепцията за бизнес модела, е **дали едни и същи сделки следва да се отчитат различно в различните компании, в зависимост от разликата в следвания от тях бизнес модел**. И ако отговорът е положителен, как това би се отразило на сравнимостта на финансовата информация. Едва ли е случайно, че точно в МСФО 9 – в проекта му от 2009 г., за първи път Бордът по МСС използва понятието бизнес модел. Отчитането на финансовите инструменти се оказва един от най-критикуваните и спорни счетоводни въпроси в хода на разразилата се финансова криза от 2008 г. Въвеждайки концепцията за бизнес модела, Бордът по МСС се опитва **да подобри уместността на финансовата информация**, свързана с отчитането на финансовите инструменти, **дори и това да е за сметка на сравнимостта**.

Друг важен въпрос, който новите МСФО 9 и МСФО 16 повдигат, е **доколко задълбочено Бордът за МСС е анализирал какъв е балансът „разходи – ползи“** при тяхното внедряване и прилагане, и въобщо – за кого се отнася този баланс? Редица проучвания, анализи (ЕУ, 2019) и най-вече – реалните факти от предприятията, прилагащи МСС/МСФО, сочат, **че въвеждането на новите МСФО 9 и МСФО 16 е един твърде скъпо струващ процес, изразяващ се в:**

- ✓ значими разходи за доработка на съществуващия софтуер (или покупка на нов), което да позволи въвеждането на новите изисквания на стандартите, свързани най-вече с: нов подход за обезценка на финансови инструменти; отчитане на оперативния лизинг като финансов и изчисляване на дисконтирана стойност на възникналите права и задължения по него;

- ✓ разходи по обучение на персонала относно новите изисквания на стандартите;
- ✓ разходи по информиране на всички заинтересувани от финансовата информация на компанията лица относно промените и ефекта им върху основните финансови показатели;
- ✓ разходи и значимо време по прилагане на новите правила, включително относно оповестяване на информацията във финансовите отчети.

Важен въпрос, който повдигат концепциите и регламентите, залегнали в МСФО 16, е **доколко те отговарят на един водещ принцип, регламентиран в МСС 1, а именно – приоритет на икономическото съдържание пред правната форма при третирането на счетоводните обекти.** На практика стандартът приоритетно изисква **да се осчетоводяват договори, права и задължения по договори**, в които да се вкара (на база преценката на предприятието) икономикса на сделките, които тези договори поражда. Тоест в този му вид МСФО 16 по-скоро въвежда принципа **за приоритет на правната норма пред икономическата форма и съдържание.** Това отдалечава този стандарт от Концептуалната рамка и от МСС 1.

Моделът на очакваната кредитна загуба за обезценка, залегнал в МСФО 9, също поражда редица въпроси, но един от най-смушаващите е: чрез него всъщност не се ли регламентира осчетоводяване като текущ разход на **бъдещи загуби**, което противоречи на:

1. дефиницията за разход;
2. дефиницията за финансов резултат;
3. дефиницията за принципа начисляване.

Дали не беше по-удачно **по пътя на оповестяването** предприятията да посочват евентуалните очаквани кредитни загуби, а не те директно да се осчетоводяват? Разбира се, в настоящия вид на МСФО 9 е много по-лесно за потребителите (особено за анализатори, рейтингови агенции, регулатори и др.) **директно да изчисляват редица показатели, свързани с техните нужди и цели.** Доколкото чрез словесната информация в пояснителните приложения това би било значително по-трудно. **Но въвеждане на модели, подходи и правила в МСФО, които да доведат до счетоводни третираня, противоречащи на концептуалните основи на финансовото счетоводство и на самата Концептуална рамка, главно заради улеснение на определени потребители на финансова информация, както и поради по-лесната обработка на данните от финансовите отчети по пътя на изкуствения интелект, според авторите на настоящото изследване, нямат оправдание.**

Следващ важен въпрос, породен от съдържанието и изискванията на новите МСФО 9 и МСФО 16, е проблемът за нарастващата сложност на стандартите. За специалистите е ясно, че усложняването на бизнеса и на средата неизбежно води и до усложняване на счетоводните правила.

Въпросът обаче е тази сложност да е премерена, дозирана, за да не води до неочаквани и негативни резултати. За преобладаващата част от предприятията, прилагащи МСФО обаче, новите МСФО 9 и МСФО 16 **се очаква да се окажат свъръх сложни**. Това неизбежно ще се отрази на качеството на финансовата информация, както и на възможността на потребителите да ползват тази информация. Разбира се, категорични изводи по този въпрос могат да се направят на база анализ на емпирични данни по прилагането на тези стандарти, обхващащ поне 2 – 3 г. период. Към момента (2019 г.) това е невъзможно да се осъществи.

Сложността и трудностите по прилагане на концепциите, залегнали в счетоводните стандарти през последните години, се потвърждават и от факта, че на 13.05.2019 г. представители на Американския институт на дипломираните експерт-счетоводители (AICPA) изпратиха писмо до Американската комисия за ценни книжа (FASB) с молба за отсрочване въвеждането на новия регламент на отчитане на лизинга ASC Topic 842, Leases за непубличните компании. Според изследване на Deloitte (Deloitte, 2018) само 29,9% от тях са в състояние да спазят срока. Това потвърждава мнението, че създадените през последните години счетоводни стандарти **са прекомерно сложни и изискват твърде много време и средства от предприятията за тяхното въвеждане и прилагане. Решаването на въпроса за сложността на стандартите изисква:**

1. При разработване на МСФО действително (а не формално) да се изхожда от разбирането, че това са стандарти, чрез които се изготвят отчети **с общо предназначение**, а не правилата в тях да обслужват **специфичните интереси** на определена **подгрупа потребители**.

2. Да има **ясно очертани, общоприемливи граници относно обхвата на финансовото счетоводство и на самите финансови отчети**. Непрестанните опити и действия на счетоводните законодатели и регулатори през последните 10 – 15 г. за необосновано и концептуално несъвместимо разширяване на техния обхват доведе до това, че голяма част от МСФО са сложна и неразбираема смесица от принципи и концепции, характерни както за счетоводството, но така и за финансите и управлението на риска (напр. модела на очакваната кредитна загуба); икономикса, финансовото планиране и прогнозиране (възстановима стойност, дисконтирана стойност); мениджмънта (бизнес модел и бизнес дейности, сегментното отчитане), бизнес оценяването (напр. справедливата стойност), икономико-математическото моделиране и др.

В изследването на Cascino, S. и колектив (Cascino, S. et. al., 2013) се достига до извода, че не винаги определена финансова информация може да отговори едновременно и на двете цели на финансовите отчети с общо предназначение (оценъчна и тази, свързана със собствеността). Затова, според авторите му, създателите на счетоводни стандарти следва да преценяват в кои случаи и по отношение на каква информация да дадат приоритет на едната или другата цел. Или пък, алтернативно, да регламентират общи, принципни изисквания към информацията, без поставяне едната цел над другата. Анализът на концепциите, заложили в

новите МСФО 9 и МСФО 16, показват, че Бордът по МСС **дава приоритет на оценъчната цел, свързана с предоставяне на информация, служеща за прогнозиране на бъдещите парични потоци.**

Акцент върху най-важните изисквания на МСФО 9 и МСФО 16 се намира в публичното изявление на Европейския орган за ценни книжа и пазари (ЕОЦКП, ESMA) „Общи европейски приоритети във връзка с правоприлагането спрямо финансовите отчети за 2018 г.“ (ESMA, 2018). Изявлението касае годишните финансови отчети за 2018 г. на регистрираните за публично търгуване дружества в ЕС (дружества – емитенти).

По отношение на **първоначалното прилагане на МСФО 9** ЕОЦКП подчертава, че МСФО 7 *Финансови инструменти: Оповестяване* съдържа подробен набор от изисквания за оповестяване за периода, който включва датата на първоначалното прилагане на МСФО 9. Като минимум тези изисквания за оповестяване включват:

- ✓ прекласифицирания на финансови активи и финансови пасиви при първоначалното прилагане на МСФО 9;
- ✓ равнение на крайните корективи за обезценка съгласно МСС 39 *Финансови инструменти: Признание и оценяване* с началните корективи за обезценка съгласно МСФО 9, класифицирани по категории на оценяване.
- ✓ оповестяване на последваща класификация на такива равнения (поне според клас финансови активи, идентифицирани в съответствие с параграф 6 на МСФО 7) заедно с описателно пояснение на главните причини за въздействието, включително въздействието върху изпълнението, може да бъде от значение в зависимост от обстоятелствата.

Въпреки че се очаква МСФО 9 да окаже най-силно влияние върху банковите институции, стандартът се отнася до всички емитенти. ЕОЦКП очаква от емитентите да предоставят актуални, съществени и специфични за предприятията оповестявания, като вземат под внимание значимостта на финансовите инструменти, които използват в дейността си. Емитентите следва да оповестяват евентуалните промени, направени в счетоводните им политики във връзка с прилагането на МСФО 9, като например промени в политиките на модифициране/преустановяване и на отписване на финансови активи, където това е приложимо.

Новият модел за очаквана кредитна загуба зависи от допускания, методи и входяща информация, специфични за предприятието. Поради това ЕОЦКП смята, че съобразно изискванията на параграфи 35Г, 35Е и 35Ж на МСФО 7 съществените допускания **трябва да бъдат оповестени**, а самото оповестяване трябва да бъде в съответствие със стратегиите за управление на вътрешния кредитен риск и да е основано на различните видове продукти и географски пазари, характерни за предприятието. ЕОЦКП подчертава нуждата **да се вземе под внимание информацията за**

бъдещето, когато се определя претеглената оценка на базата на вероятността от кредитни загуби.

Оповестяване, свързано с очакваното въздействие от прилагането на МСФО 16: ЕОЦКП очаква специфичните за предприятието количествени и качествени оповестявания във връзка с прилагането на МСФО 16 да бъдат представени съгласно параграф 30 на МСС 8. ЕОЦКП очаква въздействието на първоначалното прилагане на новите стандарти да е известно или оценимо в рамките на разумното при изготвянето на отчетите за 2018 г., поради което следва то да се оповести. ЕОЦКП препоръчва емитентите да се фокусират върху кратко описание на конкретните промени за съответното предприятие, свързани с въвеждането на МСФО 16, както и върху преценките, направени от предприятието във връзка с това, за да може потребителите да оценят въздействието. Според ЕОЦКП това описание следва да включва естеството и характеристиките на различните видове договори и при наличието на съществени преценки основните допускания, използвани при активи с право на ползване и пасиви по лизинг (като например оценка за това дали даден договор съдържа елементи на лизинг съгласно параграфи 9-11 на МСФО 16, определяне на сроковете на лизинговите договори в съответствие с параграфи Б34-Б41 на МСФО 16 и дисконтовите проценти както и съображенията за разделяне на компонентите на услуги и лизинговите компоненти на даден договор).

Какъв би бил ефектът от прилагането на новите МСФО 9 и МСФО 16 върху ключовите показатели за дейността, в т.ч. върху финансовите показатели на предприятията; върху вътрешния им контрол; върху информационните системи; върху независимия финансов одит; върху потребителите на счетоводната информация? Полезен в това отношение е анализът на Deloitte „New IFRS 15 & IFRS 16 standards. The impact on M&A transactions“ (Deloitte, 2018). Според него **основните направления на промяна и влияние в резултат на въвеждане на МСФО 16 са:**

- ЕБИТДА, класифицирането на паричните потоци, общият размер на активите и пасивите на предприятията и в резултат на всичко това МСФО 16 би повлиял върху кредитните обезпечения и ключовите показатели за дейността (KPIs);
- сделките, свързани със сливания и придобивания, тъй като МСФО 16 ще повлияе върху показателя ЕБИТДА, нетния дълг и свободните парични потоци от различните видове дейности. Следователно използваните показатели в моделите, базирани на дисконтираните парични потоци, биха могли да се променят;
- най-голям ефект МСФО 16 ще окаже върху финансовите отчети на предприятията, които в значима степен осъществяват дейността си чрез използване на оперативни лизинги. Прилагайки МСФО 16 от 2019 г., техните отчети в голяма степен ще бъдат несъпоставими (несравними) с отчетите на предприятия, които дори и да са от същия отрасъл, не ползват оперативни лизинги;

- особено засегнати от МСФО 16 ще са предприятията от авио сектора поради факта, че обичайно те наемат самолети (както и летищна техника, офиси и др.) по пътя на оперативния лизинг. Според изследване на PricewaterhouseCoopers (PwC, 2016) лизинговите задължения в балансите на тези предприятия ще нараснат с около 47%;
- нарастването на активите и пасивите, свързани с представянето на оперативния лизинг в баланса, ще доведе до промени в показателите „Дълг/Активи“ и „Дълг/Собствен капитал“;
- от гл. т. на ефекта в ОВД: разходите за наеми (външни услуги) ще изчезнат за сметка на появата на разходи за амортизация на права за ползване и лизингови лихви върху лизинговото задължение. Разходите за амортизация ще са по-малки по размер в сравнение с разходите за наем съгласно МСС 17. Това ще доведе до намаляване на оперативните разходи и увеличаване на резултата преди данъци и лихви. В резултат на това ще нарасне показателят EBITDA (очакванията са за около 10%). Ще има ефект и върху показателите рентабилност на активите, рентабилност на собствения капитал, както и лихвено покритие (Разходи за лихви/EBITDA) и то в посока на намаление. Последното би довело до негативни ефекти върху кредитните обезпечения, предоставяни от предприятията, и до нарастване на разходите по заеми. Някои предприятия биха могли да предпочетат да закупят съответните активи (включително чрез банков кредит), вместо да ги ползват на лизинг.
- Очаква се МСФО 16 да засегне публичните компании в по-голяма степен, в сравнение с ефекта върху тях от страна на МСФО 9 и МСФО 15, поради голямото приложение на оперативни лизинги в дейността им.

Множество изследвания и анализи коментират евентуалния ефект от прилагането на новия МСФО 9. Така например Гергана Михайлова посочва, че „със 7.4% се очаква да нараснат обезценките в банковия сектор (в България) заради МСФО 9, а съотношението на базовия капитал от първи ред ще намалее със 70 базисни точки“ (Михайлова, Г., 2018). Основната причина за това е, че съгласно новия МСФО 9 банките следва за всяка група или инструмент да преценят кредитния риск и на тази база да извършват обезценка като застраховка срещу риска от неплащане. Досега банките заделяха провизии само по проблемните кредити, и то при настъпило неблагоприятно събитие – например просрочие по вноска или разсрочване. С въвеждане на модела на очакваните кредитни загуби начисляването на обезценки обхваща всички финансови активи, които носят кредитен риск, вкл. и редовно обслужваните кредити, неусвоените кредитни ангажименти, издадените банкови гаранции, дори депозитни сметки в други банки, защото съответната банка също носи кредитен риск. Следователно чрез новия МСФО 9 се регламентира по-ранно признаване на кредитни загуби от страна на банките, което дава възможност за по-бързи действия от страна на банковия надзор, акционерите и инвеститорите.

В заключение, очакваните ефекти от прилагане на МСФО 9 и МСФО 16 могат да се обобщят така:

1. МСФО 9: Промяна в класификацията на финансовите инструменти и всички произтичащи от това последици: оценяване, представяне в отчета за финансовото състояние и влияние върху финансовите показатели, изчислявани на база на този отчет. Промяна в момента и размера на начисляваните обезценки, свързани с финансови активи и от тук – ефект върху разходите и показателите, изчислявани на база отчета за всеобхватния доход.

2. МСФО 16: Поява на нови отчетни обекти в отчета за финансовото състояние – права и задължения по договори за лизинг и значим ефект върху показателите, свързани с платежоспособност, ликвидност, задължнялост. Съществен ефект в отчета за всеобхватния доход чрез увеличение на разходите за амортизации за сметка на разходите за външни услуги (разходи за наеми); нарастване на финансовите разходи, свързани с дисконтиране на сумата на лизингови задължения; значим ефект върху показателите ЕБИТДА, ЕБИТ. Значим ефект върху класифициране на паричните потоци в отчета за паричните потоци: прекласифициране на парични потоци, свързани с лизинга от оперативната във финансовата и инвестиционната дейност (Morales-Díaz & Zamora-Ramírez, 2018).

ЕОЦКП (ESMA) обръща внимание на това, че въвеждането на новите счетоводни стандарти МСФО 9 и МСФО 16 **може да доведе до промени в алтернативните показатели за финансови резултати поради това, че емитентите трябва да ги преизчислят според новите компоненти или количества, или поради** това, че нови алтернативни показатели за финансови резултати ще изместят старите такива. ЕОЦКП напомня на емитентите за изискванията на параграфи 33 и 34 от Насоките на ЕОЦКП за алтернативни показатели за финансови резултати, според които емитентите трябва да обяснят защо смятат, че алтернативните показатели за финансови резултати предоставят полезна информация относно финансовото положение, паричните потоци или финансовите резултати, както и да обяснят целите, за които са решили да използват алтернативните показатели за финансови резултати.

Следва подчертано да се обърне внимание, че с въвеждане на модела за очакваната кредитна загуба в МСФО 9 практически се търси начин **директно да се извлече информация от финансовите отчети за прогнозиране и управление на макропроцеси, особено на финансовия сектор и на капиталовите пазари, и въобще – на глобалната икономика.** Предполага се, че регулатори и законодатели (най-вече банкови) пряко чрез информацията от отчетите биха могли да вземат решения и да минимизират възможността за възникване на финансова криза. По този начин се оказва, че Бордът за МСС чрез свои отделни стандарти обслужва конкретните информационни нужди на определени групи потребители, което поставя въпроса: **дали въобще МСС/МСФО са отчети с общо предназначение?! Свърх сложните правила и модели в МСФО 9 и МСФО 16 задължително изискват използването на**

специализиран софтуер или промяна в съществуващия, което натоварва с допълнителни (и то твърде значими по своя размер) разходи големите компании, като, разбира се, гарантира нови бизнес услуги за софтуерните и за консултантските (счетоводно-одиторските) компании. Правилата на новите МСФО 9 и МСФО 16 практически предоставят информация **според специфичните нужди на подкласове потребители.** Това от своя страна води до сериозни разходи и затруднения на предприятията, които следва да прилагат тези стандарти, а в същото време възникват сериозни конфликти с Концептуалната рамка на МСФО. Практически се оказва, че значителна част от работата на банковите регулатори, кредитните рейтингови агенции, компаниите, изготвящи финансови анализи, националната статистика, свързана с изготвяне на нужната им информация, се извършва (поема) от самите предприятия – съставители на финансови отчети. Но всичко това е за сметка на неоправдана сложност и вътрешна концептуална противоречивост в правилата на МСФО. Как обаче ще се гарантира, че тази свръх сложност и прекомерни усилия от страна на предприятията да приложат МСФО 9 и МСФО 16 няма да ги накара да търсят по-лесен **и дори – формален начин за привидно спазване на правилата?**

Връзката между концептуалните основи на новите стандарти и настоящата (все още в сила до 31.12.2019 г.) концептуална рамка, както и с ревизираната Концептуална рамка: противоречия и проблеми

Основната функция на Концептуалната рамка към МСС/МСФО е да дефинира основните концепции и понятия, които да ръководят Борда по МСС при разработване на самите стандарти и разясненията към тях. Също така тя подпомага прилагачите МСФО при разработване на счетоводна политика по въпроси, които не са регламентирани в МСФО, или по които съществуват алтернативни подходи. Важно е да се отбележи, че за прилагачите МСФО предприятия тя влиза в сила от 01.01.2020 г., а Бордът по МСС започна да я прилага веднага след нейното публикуване (март 2018 г.). Само по този начин той може да се защити за съществуващите концептуални противоречия между старата Концептуална рамка и влезлия в сила от началото на 2018 г. МСФО 9, както МСФО 16 (в сила от 2019 г.).

По-важните промени в ревизираната Концептуална рамка, имащи отношение към проблематиката на настоящото изследване, са:

1. Засилен акцент върху целта на финансовите отчети, свързана със стопанисването собствеността в предприятието (stewardship objective of financial reporting), което би помогнало за по-ефективно ѝ управление. **Обаче чрез преобладаващо оценъчните модели и изисквания за преценки от страна на ръководството, които новите МСФО 9 и МСФО 16 налагат, тази цел на финансовото отчитане почти остава само на хартия.** Тези стандарти карат ръководството да прави толкова много преценки, че субективизмът и от тук – възможността за манипулиране данните във финансовите отчети значително нарастват. Как тогава от тези отчети заинтересуваните потребители биха преценили доколко ефективно и

отговорно ръководството управлява фирменото имущество? Тоест практическото изпълнение на целта stewardship е под голям въпрос.

2. Възстановяване на преди това премахнатия (в проектовиарианти) принцип на благоразумие, дефиниран като упражняване на предпазливост, когато се правят отсъждания, свързани с несигурност. Дискусионно е, че Бордът по МСС свързва благоразумието с неутралността като качествена характеристика на информацията във финансовите отчети, а по-скоро тя е свързана със защита интересите на инвеститорите и ненадценяване на собствения капитал. Тоест твърде несъстоятелно е да се твърди, че прилагайки благоразумие, ръководството запазва неутралността на информацията. По начина, по който е регламентиран, принципът благоразумие обаче не предполага, че от него следва предприятието да начислява като текущ разход оцененото предположение, или евентуалното си очакване за бъдеща загуба. **Тоест открит остава въпросът: има ли връзка между благоразумието (консерватизма) и модела на очакваната кредитна загуба (МСФО 9)?** Или последният е един чисто финансово-прогнозен модел, който бе въведен в МСФО 9, но не е и не може да се базира на общоприети счетоводни принципи и характеристики като благоразумието и неутралността. **Прогностичните му качества надхвърлят рамката на финансовата отчетност и водят до признаване на бъдещи загуби – нещо, което тотално нарушава принципа текущо начисляване и деформира текущия финансов резултат с нереализирани загуби.**

3. **Промяна в дефиницията за актив** („настоящ икономически ресурс, контролиран от предприятието, резултат от минали събития“). В нея вече няма изискване за очакване на икономическа изгода. Водещи **вече са правата** върху актива. Тоест активът се свързва с притежаването на права (и неговата оценка е в зависимост от оценката на тези права), а не от икономическата изгода, която би носил за предприятието. От ревизираната дефиниция сякаш следва, че вътрешногенерирани в компанията блага (напр. вътрешната репутация) биха се третирали като активи?! **В новата дефиниция вече се вместили и правата по оперативните лизингови договори.**

4. **Ревизирана е и дефиницията за пасив**, като пасивът е „настоящо задължение на предприятието да прехвърли икономически ресурси в резултат на минали събития“. Тук изтичането на икономическа изгода **вече не е водещо** за признаването на пасив. Решаващо е дали предприятието е поело някакви задължения. **В тази ревизирана дефиниция за пасив се вписва новият отчетен обект „Задължения по лизингови договори (оперативни)“.**

5. **За първи път е дефинирано понятието „икономически ресурс“** като „право, което има потенциала да произнесе икономически ползи“.

Оказва се, че дори ревизираните дефиниции за актив и пасив не са обвързани с икономикса на дейността, а по-скоро с правната форма. Дефинирането на активите и пасивите в ревизираната Концептуална рамка се базира на разбирането за права (в т.ч.

предприятието да получи пари) и за задължения (да плати пари). **Правата и задълженията от своя страна са много по-тясно обвързани с паричните потоци, отколкото с принципа на начисляването.** Подобна промяна в разбирането на Борда се дължи основно на факта, че финансовите отчети в по-голяма степен се използват от инвеститори и кредитори, **за да могат да преценят бъдещите парични потоци (оценъчна цел).** Затова и толкова популярни са използваните от тези потребители показатели, като EBITDA, EBIT, при които се елиминира в голяма степен влиянието на непарични пера, напр. разходите за амортизации. Анализът на ревизираната Концептуална рамка, както и на концепциите, заложили в МСФО 9 и МСФО 16, показват, че в много голяма степен Бордът по МСС **дава приоритет на оценъчния подход** при разработване на правилата (Valuation approach), **за сметка на транзакционния** (Transaction approach).

В ревизираната Концептуална рамка няма промяна в дефинициите за разход, приход (освен отпадане на понятието икономическа изгода в тях) и финансов резултат. Поради това възниква въпросът: **не е ли налице явно концептуално противоречие между дефиницията за разход и за финансов резултат в Концептуалната рамка и възникващите разходи за обезценка на база модела на очакваната кредитна загуба, регламентирани в МСФО 9?** На практика, чрез този нововъведен модел, текущо в счетоводния резултат се начисляват **бъдещи предполагаеми, прогнозираны загуби.** Нещо, което е в пълно противоречие с принципа на начисляването и с дефиницията за разход. Слабостите на новия подход за обезценка, както и концептуалната му **компромисност, се подчертават и от други автори, например Г. Николов (Николов, Г., 2017).** Оказва се, **че основната цел на новия подход е не да се постигне по-точна и вярна оценка на финансовите активи, а предприятията (най-вече финансовите институции) да формират колкото се може по-рано достатъчно резерви за покриването на загуби, когато последните възникнат.** Това обаче коренно променя разбирането за текущ финансов резултат, неговото разпределение, включително подходите при заделянето на резерви.

Инициативата на Борда по МСС за подобряване на прозрачността и сравнимостта на финансовата информация, залегнала в МСФО 16 Лизинги

Отчитането на оперативния лизинг в лизингополучателите според изискванията на МСС 17 *Лизинги* е критикувано, защото то нарушава прозрачността на финансовата информация и не дава пълна представа на потребителите за активите, които контролират лизингополучателите, както и за общия размер на задълженията, които те имат по лизинговите договори. Това създава информационна асиметрия на финансовия пазар и затруднения при анализа на финансовите отчети, включително и лоша сравнимост между предприятията. Обект на критика в стария МСС 17 е и липсата на изисквания за оповестяване от страна на лизингодателя във връзка с кредитния риск, свързан със събиране на лизинговите вземания, и

риска, свързан с лизингованите активи от гледна точка на инкорпорираната лизингова лихва в наемните плащания, най-вече при оперативен лизинг на транспортни средства, машини и оборудване. Според новия МСФО 16 *Лизинги* има само един подход за отчитане на лизинга в лизингополучателя, без значение дали става въпрос за финансов, или оперативен лизинг – представяне в баланса – като права и задължения по лизингови договори. Предварителният анализ относно ефекта от прилагане на МСФО 16, извършен от Борда за МСС през януари 2016 г. (IASB, 2016), сочи, че той ще е различен за различните индустрии. Например в авио сектора се очаква около 22% увеличение на лизинговите пасиви. Имайки предвид, че лизингът е една от най-използваните форми от предприятията за достъп до нужните им активи (дори се сочат данни, че в САЩ лизингът е по-разпространен в сравнение с банковите заеми), може да се очаква много значим отчетен ефект за засегнатите предприятия и отрасли.

2. Методика на изследването. Формиране на извадки. Изследователски хипотези

В настоящото изследване се анализират част от ефектите от прилагането на МСФО 9 и МСФО 16 през периода 2017 – 2018 г., намерили отражение в годишните финансови отчети на 9 български предприятия (големи данъкоплатци и осигурители)¹, подхождайки хронологически, както следва:

- ✓ за 2017 г., според изискванията на МСФО 9, предприятията следва да оповестят евентуалния ефект от влизането в сила на този стандарт през 2018 г. В проучването се проверява какво и как е оповестено и се правят изводи доколко са спазени посочените изисквания на МСФО 9;
- ✓ за 2017 г. е проучено има ли предприятия (от изследваните), които са приложили МСФО 9 (той допуска по-ранно прилагане – преди 2018 г.) Ако „да“, изследван е какъв е ефектът от това; къде има промени във финансовия отчет; мотивирана ли е причината за по-ранното прилагане на този стандарт. И евентуално, ако има стойностен ефект – изследвано е как той влияе на индексите на консерватизъм на собствения капитал (СК) и на печалбата;
- ✓ за 2018 г. – влизането в сила на МСФО 9, е анализирано как този стандарт оказва ефект върху финансовото състояние и резултатите от дейността на изследваните предприятия. Авторите изследват как е приложен новият модел за обезценка на финансовите активи и как е извършено преминаването към МСФО 9 – пълно ретроспективно прилагане или модифицирано (ограничено) преизчисляване (според пар. 7.2.1., 7.2.17 на МСФО 9);

¹ Тези предприятия са участвали и в предходно изследване на част от авторите – вж. Филипова, Ф., Георгиев, В., Петрова, Р. Изследване ефекта от преминаване към Международните стандарти за финансово отчитане (МСС/МСФО) в българските предприятия за периода 2002 – 2014 г., Годишник на ИДЕС, 2017, с. 79-134.

- ✓ за 2018 г. е изследван ефектът от прилагане на МСФО 9 върху показателите за консерватизъм на СК и печалбата;
- ✓ за 2018 г. е проучено дали изследваните предприятия са оповестили евентуалния ефект от влизане в сила на МСФО 16 *Лизинги* (в сила от 01.01.2019 г.) и как по-конкретно това е направено.

Изследването използва количествени подходи като изчисляване на Индекса на консерватизъм на Грей въз основа на собствения капитал и печалбата и промяната му в резултат от приемането на МСФО 9, както и очаквания ефект от въвеждането в МСФО 16. Използвани са и качествени подходи, свързани с проучването на ефектите от прилагането на МСФО 9 и МСФО 16 (анализ на съдържанието) – изследвани са оповестяванията във финансовите отчети на предприятията от извадката, като се анализира и степента на тяхното съответствие с изискванията на новите стандарти. За да продължи проучването на ефектите от прилагането на МСФО в България, по-специално на ефектите, произтичащи от въвеждането на новите МСФО 9 и МСФО 16 в някои български предприятия, извадката се състои от 19 предприятия (в списъка за 2014 г. на големи данъкоплатци и застрахователи), които бяха проучени с цел да се анализират ефектите от прехода към МСФО за българските предприятия през периода 2008-2014 г. Размерът на извадката се изчислява с помощта на онлайн статистически калкулатор Fluidsurveys² при 95% ниво на доверие и 10% граница на грешка, за да се получат статистически значими резултати. Въз основа на списъка на големите данъкоплатци и застрахователи за 2014 г. (състоящ се от 978 предприятия) беше определен размер на извадката от 88 предприятия. Поради факта, че има 5 повторения в генерирания списък на произволни числа, размерът на извадката е намален до 83 единици, 19 от които извършват прехода от Националните счетоводни стандарти (НСС) към МСФО за периода 2009-2014 г. и формират окончателна проба. Само 16 предприятия са активно действащи към 31 декември 2018 г. – две от тях вече не съществуват, а едно е обявено в несъстоятелност. От тях 6 предприятия (37,5%) преминават обратно към НСС през периода 2015-2018 г.: 4 от тях през 2016 г. и 2 през 2018 г. Размерът на извадката от предприятия, които прилагат МСС/МСФО (10 компании), допълнително се намалява поради факта, че едно от предприятията публикува годишните си финансови отчети в Търговския регистър без обяснителни бележки, което ограничава възможността за анализ на ефектите от приемането на новите МСФО 9 и МСФО 16. В резултат на това крайният размер на извадката е 9 предприятия (големи данъкоплатци и застрахователи).

Изследователските хипотези в настоящото изследване са следните:

1. Относно прилагането на МСФО 9 се предполага, че изследваните предприятия ще имат значителни затруднения във връзка с

² Survey Sample Size Calculator. More at: <http://fluidsurveys.com/university/survey-sample-size-calculator/>

преценката на ефекта от неговото прилагане през 2018 г., както и поради факта, че те не са от банковия сектор, въвеждането му не би имало значим стойностен ефект върху финансовия резултат и собствения капитал като цяло през 2018 г.

2. Относно оповестяване на нужната информация, свързана с очаквания ефект от прилагането на МСФО 16 през 2019 г., се предполага, че изследваните предприятия (с оглед на отраслите, в които функционират), следва да бъдат в значителна степен повлияни от изискванията на стандарта. Ако оповестената информация във връзка с това е непълна, без приблизителна оценка на ефектите от прилагане на МСФО 16, може да се предположи, че предприятията не са готови напълно за прилагане на стандарта от 2019 г. и са подхождали по-скоро формално.

3. Резултати от изследването

3.2. Прилагане на МСФО 9

Анализът на изследваните годишни финансови отчети (ГФО) на предприятията за периода 2017 – 2018 г. показва, **че всички те са приели като начална дата за прилагане на МСФО 9 01.01.2018 г.** В бележките към ГФО за 2017 г. предприятие 2 и предприятие 5 са посочили, че планират да приложат стандарта ретроспективно, като се възползват от допустимото изключение да не преизчисляват съпоставима информация за предходни периоди по отношение на промените в класификацията и оценката (включително обезценката). **Разликите в балансовите стойности на финансови активи и финансови пасиви, в резултат от прилагането на МСФО 9, основно са признавани в неразпределена печалба към 1 януари 2018 г.**

По отношение на оповестяване на очаквания ефект от прилагането на МСФО 9 в ГФО за 2017 и 2018 г. са налице няколко основни типа оповестявания:

- ✓ Към 31.12.2017 г. предприятия 1 и 4 не са представили оповестявания по отношение на прилагането на МСФО 9. Към края на първия отчетен период с прилагане на МСФО предприятия 1 и 4 са посочили единствено, че изискванията на стандарта не оказват ефект върху собствения капитал и печалбата на предприятието. Предприятие 1 през 2018 г. е приложило модела на очакваните загуби по отношение на търговските вземания, като вземанията са разделени в четири категории според възрастовата им структура.
- ✓ Предприятие 3 към 31.12.2017 г. е оповестило, че няма вземания от клиенти и не очаква ефект от първоначалното прилагане на МСФО 9, но ръководството счита, че прилагането на МСФО 9 ще се отрази в признаването на допълнителни загуби от обезценки в диапазона от 0 до 10 000 лв. През 2018 г. предприятието е оповестило единствено промяна в класифицирането на финансовите инструменти според новите изисквания, при което търговските вземания и паричните

средства, които преди са били класифицирани като кредити и вземания според МСС 39, сега се отчитат като финансови активи по амортизирана стойност. Съобразно политиката на дружеството кредитният риск се приема, че е значително нараснал, ако неизпълнението е повече от 90 дни.

- ✓ Предприятия 6, 7, 8 и 9 имат почти еднотипни оповестявания, според които към 31.12.2017 г. не се очаква значим ефект върху финансовите отчети на дружествата от въвеждането на МСФО 9. Основните моменти в тях са свързани с ограниченото използване на финансови инструменти, поради което не се очакват съществени промени в класификацията, първоначалното и последващото им оценяване, което произтича от техния характер. Предприятията считат, че е възможно незначително увеличаване на загубите от обезценки, които няма да окажат влияние върху финансовото състояние на тези предприятия. Оценка на потенциалния ефект върху финансовия резултат не е оповестена.
- ✓ През 2018 г. предприятие 6 е оповестило, че ограничено използва финансови инструменти в дейността си, поради което не са извършвани значими промени в прилаганата счетоводна политика. Предприятие 7 посочва, че няма финансови активи и пасиви, които до момента са отчитани по МСС 39 и които да подлежат на прекласификация. Няма и финансови активи и пасиви, които дружеството да е избрало да оценява по справедлива стойност през печалбата и загубата.
- ✓ По отношение на най-често срещаните финансови инструменти (търговските вземания) в своите счетоводни политики предприятията посочват като индикатори за наличие на очаквани загуби – настъпили финансови затруднения на клиента, вероятността той да встъпи в процедура по несъстоятелност, анализ на неизпълнението по контрагенти и забава на плащанията и др. Обикновено изследваните предприятия декларират, че обичайният период за събиране на вземанията е между 30 и 90 дни, който е в зависимост от отрасъла и бизнес модела на предприятието.
- ✓ Макар да не отчитат ефект от прилагането на модела на очакваните загуби по отношение на паричните средства и паричните еквиваленти, по-голямата част от предприятията са оповестили информацията относно кредитните рейтинги на обслужващите банки. Тази информация служи като основа за оценяването на очакваните кредитни загуби по отношение на паричните средства и еквиваленти на дружествата. В повечето случаи (с изключение на предприятие 9) разликите са определени като несъществени (под 1% от стойността на паричните средства), поради което не са посочени стойностно и не са начислени във финансовите отчети.
 - ✓ За съществен ефект от приемането на МСФО 9 може да се твърди само при едно от разглежданите предприятия (предприятие 9). Ръководството му е избрало да представи ефектите от оценяването

на финансовите активи при първоначално прилагане на МСФО 9 *Финансови инструменти* като корекция в началното салдо на неразпределената печалба, без да преизчислява сравнима информация за предходни отчетни периоди, т.е. ефектът е признат директно в собствения капитал към 01.01.2018 г. (модифициран, облекчен подход). Основните ефекти върху финансовия отчет на предприятието през 2018 г. се свеждат до:

- Промени в класифицирането на финансовите инструменти в дейността на предприятието. Тези промени са представени на фиг. 1, както следва:

Фиг. 1 Класификация на финансовите активи към датата на първоначалното прилагане на МСФО 9 (01.01.2018 г.)

Източник: ГФО на предприятие 9 за 2018 г.

- Стойностни ефекти от прилагането на МСФО 9: ръководството е оповестило, че държи повечето финансови активи, за да събира свързаните с тях договорни парични потоци. При определянето на ефекта от приемането на МСФО 9 предприятието е извършило определени рекласификации на финансовите инструменти съгласно структурата им, посочена на фиг. 1, и е извършило преценки по отношение на намаляването на стойността на отделни позиции финансови активи (обезценки), като е приложило модела на „очакваните кредитни загуби“. Резултатите са представени в табличен вид в същата форма, която е избрана за представяне от предприятието:

Табл. 1 Ефект от преминаването към МСФО 9 към 01.01.2018 г.
(хил. лв.)

Вид	Салдо към 31.12.2017 по МСС 39	Рекласи- фикация	Очаквани кредитни загуби	Салдо към 01.01.2018 по МСФО 9
Нетекущи активи				
Борсово търгуеми капиталови инструменти	159	0	0	159
Капиталови инструменти, които не са борсово търгуеми	9 477	2 848	0	12 325
Ефект от отсрочен данъчен пасив		(285)		
ОБЩО:		2 563	0	
Текущи активи				
Търговски вземания (по продажби)	6 558	0	420	6 138
Други вземания	29 540	0	501	29 039
Парични средства и парични еквиваленти	674	0	1	673
Ефект от отсрочен данъчен актив			(92)	
ОБЩО:		0	830	
Собствен капитал				
Неразпределена печалба	11 972	2 563	(830)	13 705

Източник: ГФО на предприятие 9 за 2018 г.

От оповестената информация може да се направи изводът, че в резултат на прехода към МСФО 9 промяната в стойността на финансовите инструменти, отчитани като нетекущи активи, се дължи единствено на извършени рекласификации, при които капиталови инструменти, които не са борсово търгуеми и които при прилагането на МСС 39 са били отчитани като финансови активи на разположение за продажба по цена на придобиване, са прекласифицирани съгласно изискванията на МСФО 9 като финансови активи, отчитани по справедлива стойност през печалбата и загубата и разликата между справедливата им стойност към датата на прехода и тяхната балансова стойност към 31.12.2017 г. в размер на 2 848 хил. лв. е представена като увеличение на стойността им и корекция на неразпределената печалба към 01.01.2018 г. Основният мотив за промяна в класификацията на тази група инструменти е, че паричните потоци, свързани с тях, не представляват единствено плащания по главница и лихва. През 2018 г. са признати приходи от оценка по справедлива стойност в размер на 518 хил. лв. на тази група финансови активи. Тъй като те не са борсово търгуеми, при определяне на справедливите им цени е използвана оценка на независим оценител.

При борсово търгуемите финансови инструменти по същество не възникват разлики при преминаването към МСФО 9, тъй като те продължават да се оценяват по справедлива стойност, но вече в групата на финансови активи, отчитани по справедлива стойност през печалбите и загубите.

По отношение на финансовите инструменти, отчитани като текущи активи, следва да се отбележи, че при преминаването към МСФО 9 не настъпват съществени промени в техните стойности, свързани с рекласификацията им. Стойността на тези групи финансови инструменти, включващи основно търговски вземания, предоставени заеми и парични средства и еквиваленти, се променя въз основа на прилагането на новия модел за обезценка. При тях моделът за оценка не се променя след влизането на МСФО 9 и предприятието продължава да ги оценява по амортизирана стойност. Така към 01.01.2018 г. предприятието е признало финансови инструменти, чиято стойност е с 922 хил. лв. по-малко в сравнение с оценяването по МСС 39, без ефекта от отсрочения данъчен актив (92 хил. лв.). По отношение на признатите загуби от обезценки на търговските вземания, произтичащи от договори с клиенти съгл. МСФО 15, предприятието е посочило, че прилага опростен подход за признаване на очакваните загуби, като аргумент за това е, че тази група вземания не съдържат съществен компонент на финансиране.

Общият ефект от преминаването към МСФО 9 може да бъде измерен чрез индекса на консерватизъм на собствения капитал и на финансовия резултат към датата на прилагане на новите правила. Резултатите са представени в табличен вид, както следва:

Табл.2 Общ индекс на консерватизъм за предприятията, прилагащи МСФО 9 през 2018 г.

Предприятия	ОИК ск към 01.01.2018 г. само с корекциите в резултат на приемането на МСФО 9	ОИК печ към 01.01.2018 г. само с корекциите в резултат на приемането на МСФО 9
<i>Предприятие 1</i>	1	1
<i>Предприятия от 2 до 8</i>	1	1
<i>Предприятие 9</i>	0,874	0,874
Средна аритметична	0,993	0,993
Медиана	1	1
Стандартно отклонение	0,028	0,028

Източник: Собствени изчисления на базата на ГФО за 2018 г.

Основният извод, който се налага от получените резултати, е, че разпоредбите на МСС 39 могат да бъдат определени като по-консервативни в сравнение с тези на МСФО 9. Общият ефект върху резултатите на предприятие 9 при преминаване към МСФО 9 е позитивен, като увеличението на финансовия резултат е с 12,65%, което е съществено. В абсолютно изражение общият ефект е 1 733 хил. лв. и се дължи основно на промяната на модела на оценяване на една от групите финансови инструменти на предприятието, която компенсира стойностно признатите към датата на преминаването обезценки във връзка с прилагането на модела „очаквани загуби“, по отношение на които може да се твърди, че стандартът е по-консервативен от МСС 39.

Прилагането на новия модел за признаване на обезценки обаче предполага потенциалното признаване на по-високи загуби от обезценки в следващите периоди в сравнение с МСС 39 и това е видно от резултатите за 2018 г. Според бележките към ГФО за 2018 г. на предприятие 9 към 31.12.2018 г. са признати очаквани кредитни загуби, свързани с търговски вземания в размер на 437 хил. лв., което представлява 23,43% от стойността на вземанията преди обезценката. Тази сума е важна и показва, че прилагането на модела на „очакваните загуби“ според МСФО 9 значително коригира техния размер. Предприятието е приложило модела на „очакваните загуби“, като е направило оценка на вземанията според техния възрастов състав. Оповестено е, че търговската политика на предприятието предполага нормален кредитен период от 90 дни, след който рискът от очаквани загуби се повишава чувствително.

Освен по отношение на търговските вземания към 31.12.2018 г. обезценки са признати и във връзка с вземания от продажба на инвестиции в размер на 48 хил. лв. или 0,32% от стойността на вземанията. При анализа на тези вземания изчисленията за очакваните загуби са извършени чрез детайлен анализ на платежоспособността на дружествата – купувачи по модел за оценка на платежоспособността чрез приложими за страната критерии. Използването на подобни критерии на ниво държава изисква позоваването на информация от кредитни рейтинги. Предприятието е оповестило, че е използвало такива рейтинги от международни рейтингови агенции.

Макар и незначителни по размер, към 01.01.2018 г., с влизането в сила на МСФО 9, са признати загуби от обезценка на парични средства на стойност 1 хил. лв., а към 31.12.2018 г. – в размер на 1 хил. лв., което е едва 0,10% от размера на паричните средства на предприятието, но считаме, че представлява интерес поради факта, че за първи път се изисква от предприятията преглед и обезценка на парични средства и еквиваленти към края на отчетния период. Не са извършени оповестявания относно причините за признатите обезценки, което в случая би било полезно.

Изменението на стойността на коректива за очакваните кредитни загуби през 2018 г. на предприятие 9 е представено таблично:

Табл. 3 Коректив за очакваните кредитни загуби през 2018 г.

	хиЛ. лв.
Към 01.01.2018 г. съгл. МСФО 9	(922)
Търговски вземания	(437)
Вземания по договори за продажба на капиталови инструменти	(48)
Пари и парични еквиваленти	(2)
Вземания от свързани лица	(1)
Към 31.12.2018, съгласно МСФО 9	(1 410)

Източник: ГФО на предприятие 9 за 2018 г.

Анализът на посочените данни показва, че признатите обезценки по отношение на вземанията според модела на „очакваните загуби“ са съществени и не са били обект на отчитане през предходни отчетни периоди. В същото време може да се твърди, че всеки заем или вземане са свързани с известен риск от неизпълнение, т.е. всеки такъв актив се свързва с очаквана загуба от момента на възникването или придобиването му. Използваният термин „очаквана кредитна загуба“, който описва новия модел на обезценка, може да бъде объркващ. Тъй като очакваните кредитни загуби представляват **възможни резултати, претеглени от вероятността за тяхното възникване, означава, че тези суми не са непременно „очаквани“, нито пък са „загуби“, или поне не в обичайния смисъл, в който този термин се разбира. Може да се твърди, че в действителност те представляват мерки в посока на намаляване на кредитния риск, свързан с актива.**

3.2. Прилагане на МСФО 16

Според публикация на PwC (PwC, 2017) средното увеличение на лихвоносния дълг за всички предприятия – лизингополучатели в резултат на въвеждането на МСФО 16 е 22% и варира значително – между 6% в областта на финансовите услуги и 98% в сферата на продажбите на дребно и търговията. Очаква се също така средно увеличение на общите активи около 5% за всички предприятия и 13% средно увеличение на показателя EBITDA.

От изследваните 9 предприятия в настоящото проучване **нищо едно не е взело решение да приложи по-рано МСФО 16 (т.е. през 2017 г.)**. Всички предприятия, които очакват корекции във финансовите си отчети в резултат на прехода, са посочили, че са избрали модифицирано ретроспективно приложение и сравнителните данни за 2018 г. няма да бъдат преизчислявани.

По отношение на ефекта от очакваното въвеждане на МСФО 16 върху информацията във финансовите отчети за 2018 г. четири предприятия (4,

5, 6 и 9) са посочили, че не очакват съществени корекции. Едното е коментирало, че предвид дейността на дружеството и характера на неговите активи и договори за лизинг ръководството не очаква, че прилагането на новия стандарт би довело до значителни промени в оповестената от него счетоводна политика, както и до необходимост от съществени ретроспективни корекции. Другото е пояснило, че ръководството е направило проучване и е определило, че промените чрез новия стандарт оказват влияние върху счетоводната политика и върху стойностите и класификацията на активите, пасивите, операциите и резултатите на дружеството по отношение на част от договорите за оперативен лизинг, по които дружеството е лизингополучател. Въпреки това то е посочило, че ефекти от направените от него анализи и предварителни преизчисления и рекласификации към настоящия момент не се очакват. Третото е посочило, че е започнало първоначална оценка на потенциалния ефект върху неговите финансови отчети и ръководството не очаква МСФО 16 *Лизинги* да има съществен ефект върху докладваните активи и пасиви. Четвъртото е в процес на оценяване на ефекта от прилагането на стандарта, но не очаква първоначалното му прилагане да има съществено влияние върху финансовите му отчети.

По-съществен е размерът на сключените оперативни лизингови договори **при 5 от изследваните 9 предприятия**. Две от тях (1, 8) са посочили, че имат неотменими оперативни лизингови ангажименти, но все още не са завършили анализа на потенциалния ефект от прилагането на МСФО 16 върху финансовите си отчети. Те са посочили и сумата на общите задължения по тях, като при едното тя се явява около 1.6% от собствения капитал, а при другото 12%. Това означава, че въвеждането на МСФО 16 няма да е несъществено по отношение на информацията във финансовите отчети на тези предприятия.

Три предприятия (2, 3 и 7) са представили по-подробно очакваните ефекти от въвеждането на МСФО 16, както и стойностните корекции, до които се прогнозира, че ще доведе то. Едното от тях е посочило само сумата на активите с право на ползване и лизинговите задължения, които ще бъдат признати към 01.01.2019 г. Второто е посочило и ефектите върху финансовия резултат по отношение на разходите за външни услуги (намаление), амортизации (увеличение) и лихви (увеличение). Третото е представило стойностно също така конкретните очаквани изменения не само по отношение на признатите активи и лизингови задължения (увеличение) и на нетната печалба (понижение), но и на ЕБИТДА (повишение), нетни парични потоци от оперативна дейност (повишение), нетни парични потоци от финансова дейност (понижение).

Само едно от тези предприятия е посочило, че една част от лизинговите договори са за активи на ниска стойност, поради което ще продължат да се признават по линеен метод като текущ разход в печалбата или загубата. Според друго реалният ефект от прилагането на стандарта може да се промени, тъй като дружеството „не е финализирано тестването и оценката на контролите по отношение на новите системи по информационни технологии и новите счетоводни политики могат да бъдат

променени до момента, до който то представи първия си самостоятелен финансов отчет, който включва датата на първоначално прилагане“.

За да се определи общият ефект от въвеждането на МСФО 16 върху финансовите отчети на предприятията, са изчислени индексите на консерватизъм на Грей по отношение на собствения капитал и печалбата преди и след въвеждането на МСФО 16, както и показателите за рентабилност на собствения капитал, финансовата автономност и финансова задлъжнялост.

Както се вижда от табл. 4, индексите на консерватизъм на собствения капитал и печалбата (малко над 1) показват много слабо понижение на стойностите на тези величини в резултат на въвеждането на МСФО 16.

Табл. 4 Общи индекси на консерватизъм на собствения капитал и печалбата в резултат от въвеждането на МСФО 16

Предприятие/Показател	ОИК_{СК} към 01.01.2019	ОИК_П към 01.01.2019
Предприятие 1	1	1
Предприятие 2	1.00045	1.00178
Предприятие 3	x	x
Предприятие 4	1	1
Предприятие 5	1	1
Предприятие 6	1	1
Предприятие 7	1.000302	1.00303
Предприятие 8	1	1
Предприятие 9	1	1
Средна величина на индексите на консерватизъм	1.0001	1.0006
Средна величина на индексите на консерватизъм за предприятията, при които е различно от 1	1.0004	1.0024

Също почти незначително понижение показва показателят за рентабилност на собствения капитал, докато по отношение на показателите за финансова автономност и финансова задлъжнялост се наблюдава по-съществено изменение (понижение на финансовата автономност, съответно повишение на финансовата задлъжнялост) – вж. табл. 5.

Табл. 5 Очаквано изменение в стойностите на показателите за рентабилност, финансова автономност и финансова задължияност в резултат на въвеждането на МСФО 16 към 01.01.2019 г.

Предприятие/ Показател	Рентабилност на СК			Финансова автономност			Финансова задължияност		
	МСС 17	МСФО 16	Изменение	МСС 17	МСФО 16	Изменение	МСС 17	МСФО 16	Изменение
Предприятие 1	0.1541	0.1541	0.0000	4.1771	4.1771	0.0000	0.2394	0.2394	0.0000
Предприятие 2	0.2505	0.2502	-0.0003	0.3582	0.3450	-0.0133	2.7915	2.8988	0.1073
Предприятие 3	0.3117	x	x	1.2727	x	x	0.7858	x	x
Предприятие 4	- 0.2664	-0.2664	0.0000	0.3515	0.3515	0.0000	2.8446	2.8446	0.0000
Предприятие 5	0.1423	0.1423	0.0000	1.5478	1.5478	0.0000	0.6461	0.6461	0.0000
Предприятие 6	0.0461	0.0461	0.0000	0.6311	0.6311	0.0000	1.5845	1.5845	0.0000
Предприятие 7	0.1001	0.0998	-0.0003	0.2285	0.2235	-0.0050	4.3772	4.4743	0.0972
Предприятие 8	0.3158	0.3158	0.0000	1.6866	1.6866	0.0000	0.5929	0.5929	0.0000
Предприятие 9	0.0863	0.0863	0.0000	0.3783	0.3783	0.0000	2.6437	2.6437	0.0000
Средна стойност на показателя	0.1267	0.1035	-0.0001	1.1813	1.1676	-0.0023	1.8340	1.9905	0.0256
Средна стойност на показателя за предприятията, при които изменението е различно от 0	0.1753	0.1750	-0.0003	0.2933	0.2842	-0.0091	3.5843	3.6866	0.1022

Забележка: „x“ означава, че предприятието е посочило, че се очаква корекция в резултат на въвеждането на МСФО 16, но не е посочена конкретна стойност

В обобщение може да се заключи, че по отношение на ефектите от очакваното въвеждане на МСФО 16 се потвърждават предварителните предположения, че той ще засегне преди всичко тези предприятия, които имат сключени лизингови договори за оперативен лизинг като лизингополучател. Очакваният ефект (намаление) върху нетната печалба и собствения **капитал не е значителен за разглежданите предприятия, но по-съществено се повлиява балансовото съотношение дълг към собствен капитал (финансовата задължияност се увеличава).**

Заклучение

Основните изводи и обобщения от извършеното проучване се свеждат до следните:

1. Чрез новите МСФО 9 и МСФО 16 се допуска смесване проблемите на финансовата отчетност с проблемите на фирменото управление на риска; на финансовия анализ, извършван от инвеститори, рейтингови агенции, анализатори, статистици, регулатори; на микро- и макромоделите за прогнозиране и т.н., което може да има и объркващ ефект върху ползвателите на финансовата информация.

2. В МСФО 9 и МСФО 16 основно се дава превес на оценъчната цел на информацията от финансовите отчети, което нарушава баланса „valuation – stewardship”.

3. Въвеждането на новите МСФО 9 и МСФО 16 е един твърде скъпоструващ процес за предприятията, поради което значителна част от тях (което се потвърждава от анализа на изследваните дружества) ги прилагат формално (особено в началото на влизането им в сила). Свърх сложните правила и модели в МСФО 9 и МСФО 16 задължително изискват използването на специализиран софтуер или промяна в съществуващия.

4. Правилата на новите МСФО 9 и МСФО 16 практически предоставят информация според специфичните нужди на подкласове потребители.

5. МСФО 16 по-скоро въвежда принципа за приоритет на правната норма пред икономическата форма и съдържание. Това отдалечава този стандарт от Концептуалната рамка и от МСС 1.

6. Моделът на очакваната кредитна загуба за обезценка, залегнал в МСФО 9, регламентира осчетоводяване като текущ разход на бъдещи загуби, което противоречи на дефинициите и концепциите, залегнали в Концептуалната рамка на МСС/МСФО.

7. Чрез МСФО 9 практически се търси начин директно да се извлече информация от финансовите отчети за прогнозиране и управление на макропроцеси особено на финансовия сектор и на капиталовите пазари и въобще – на глобалната икономика.

8. Анализът на изследваните ГФО на предприятията за периода 2017 – 2018 г. показва, че всички предприятия са приели като начална дата за прилагане на МСФО 9 01.01.2018 г. За съществен ефект от приемането на МСФО 9 може да се твърди само при едно от разглежданите общо девет предприятия. Общият ефект върху резултатите на това предприятие при преминаване към МСФО 9 е увеличение на финансовия резултат с 12,65%, което е съществено. Това се дължи основно на промяната на модела на оценяване на една от групите финансови инструменти на предприятието, която компенсира стойностно признатите към датата на преминаването обезценки във връзка

с прилагането на модела „очаквани загуби“, по отношение на които може да се твърди, че стандартът е по-консервативен от МСС 39.

9. Изследваните предприятия считат, **че е възможно незначително увеличаване на загубите от обезценки, които няма да окажат влияние върху финансовото им състояние.** Оценка на потенциалния ефект върху финансовия им резултат през 2017 г. при влизането на МСФО от 01.01.2018 г. **не е оповестен.**

10. **От изследваните 9 предприятия нито едно не е взело решение да приложи по-рано МСФО 16 през 2017 г.** Всички предприятия, които очакват корекции във финансовите си отчети в резултат на прехода, са посочили, че **са избрали модифицирано ретроспективно приложение и сравнителните данни за 2018 г. няма да бъдат преизчислявани.**

11. **По отношение на ефекта от очакваното въвеждане на МСФО 16** в своите финансови отчети за 2018 г. четири предприятия (от общо изследвани девет) са посочили, че не очакват съществени корекции. По-съществен е размерът на сключените оперативни лизингови договори **при 5 от изследваните 9 предприятия. Очакваният ефект (намаление) върху нетната печалба и собствения капитал не е значителен за разглежданите предприятия, но по-съществено се повлиява балансовото съотношение дълг към собствен капитал (финансовата задлъжнялост се увеличава).**

Бъдещите изследвания биха могли да се фокусират върху ефектите от по-нататъшното прилагане на МСФО 9 и МСФО 16, като при тях резултатите в по-малка степен биха били повлияни от фактори, свързани с първоначалното прилагане и затрудненията на предприятията, породени от новите правила. Затова важна задача на тези бъдещи изследвания е да установят дали чрез новите подходи, заложиени в двата анализирани стандарта, се постига в по-добра степен целта на финансовите отчети с обща цел, а именно – по-полезна и разбираема информация за потребителите (водещи сред които са доставчиците на капитал) за вземане на разумни икономически решения.

Библиографска справка:

1. Ball, R. (2016) *IFRS – 10 years later, Accounting and Business Research*, 46:5, 545-571, DOI: 10.1080/00014788.2016.1182710
2. Begoña Giner & Araceli Mora (2019) *Bank loan loss accounting and its contracting effects: the new expected loss models, Accounting and Business Research*, 49:6, 726-752, DOI: 10.1080/00014788.2019.1609898
3. Cascino, S. et.al. (2016). *Professional investors and the decision usefulness of financial reporting*“, EFRAG - ICAS Report prepared for ICAS (The Institute of Chartered Accountants of Scotland) and EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group).

4. Cascino, S. and M. Clatworthy, B. Garcia Osma, J. Gassen, S. Imam, T. Jeanjean (2013). *The use of information by capital providers. Academic literature review, ICAS and European Financial Reporting Advisory Group*, <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FsiteAssets%2FThe%2520use%2520of%2520information%2520by%2520capital%2520providers.pdf>
5. Deloitte (2018). *New IFRS 15 & IFRS 16 standards. The impact on M&A transactions*, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/nl/Documents/mergers-acquisitions/deloitte-nl-ma-ifs15-and-16-impact-on-m-and-a-transactions.pdf>
6. EFRAG, FEE (2009). *Impairment of Financial Assets: The Expected Loss Model*, https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/EFRAG_FEE_Paper_Impairment_of_Financial_Assets_-_The_Expected_Loss_Model_09129122009231030.pdf
7. EFRAG (2014). *Getting a Better Framework, COMPLEXITY, Bulletin, Feb.2014*, http://old.efrag.org/files/Conceptual%20Framework%202013/140210_CF_Bulletin_Complexity.pdf
8. ESMA (2018) *European common enforcement priorities for 2018 annual financial reports, ESMA32-63-503*, <https://www.esma.europa.eu/document/european-common-enforcement-priorities-2018-annual-financial-reports>
9. EY (2019). *Im Fokus: Darstellungs und Angabevorschriften von IFRS 16, März 2019*, https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/de_de/topics/ifrs/ey-darstellungs-und-angabevorschriften-von-ifrs-16-maerz-2019.pdf
10. Filipova, F., V. Georgiev, R. Petrova. *Exploring the effects of the transition to the International Financial Reporting Standards (IASs/IFRSs) in Bulgarian entities in the 2002 – 2014 period, ICPA Yearbook, 2017, 79-134 (in Bulgarian)* <https://www.ides.bg/media/1426/ides-g-2016-ff-vg-rp.pdf>
11. Hoogervorst, H. (2019). *The Primary Financial Statements project – a game changer in financial reporting?*, Mexico City, Mexico, a speech at the *Seminario internacional sobre NIIF y NIF*, organised by the Consejo Mexicano de Normas de Información Financiera, www.ifrs.org/news-and-events/2019/03/hans-speech-pfs-a-game-changer-in-financial-reporting/
12. IASB. (2016). *IFRS 16. Effects Analysis*, <https://www.ifrs.org/-/media/project/leases/ifrs/published-documents/ifrs16-effects-analysis.pdf>
13. IASB (2019). *Guide to new standards – IFRS 9, IFRS 15, IFRS 16 and research opportunities, EAA Annual Congress*, <https://www.ifrs.org/>

- /media/feature/news/2019/june/basics-of-new-ifrs-standards-and-research-eaa-paphos.pdf*
14. Jannis Bischof & Holger Daske (2016) *Interpreting the European Union's IFRS Endorsement Criteria: The Case of IFRS 9*, *Accounting in Europe*, 13:2, 129-168, DOI: 10.1080/17449480.2016.1210181
 15. José Morales-Díaz & Constancio Zamora-Ramírez (2018) *The Impact of IFRS 16 on Key Financial Ratios: A New Methodological Approach*, *Accounting in Europe*, 15:1, 105-133, DOI: 10.1080/17449480.2018.1433307
 16. Mihailova, G. (2018). *(Non) standard deviation. The new IFRS 9 will radically change banks' attitude to credit risk*, *Capital*. (last accessed: 20.08.2019), (in Bulgarian) https://www.capital.bg/biznes/finansi/2018/04/20/3168994_nestan_dartno_otklonenie/
 17. Nikolov, G. (2017) *Conceptual Analysis of The New Expected Loss Impairment Approach for Financial Assets*, *IDES Journal*, (2), 2017. (in Bulgarian) <https://www.ides.bg/media/1442/02-2017-georgi-nikolov.pdf>
 18. Noor Hashim, Weijia Li & John O'Hanlon (2019) *Reflections on the development of the FASB's and IASB's expected-loss methods of accounting for credit losses*, *Accounting and Business Research*, 49:6, 682-725, DOI: 10.1080/00014788.2018.1526665
 19. Peter F. Pope & Stuart J. McLeay (2011) *The European IFRS experiment: objectives, research challenges and some early evidence*, *Accounting and Business Research*, 41:3, 233-266, DOI: 10.1080/00014788.2011.575002
 20. PwC, (2017). *Applying judgment in the financial reporting process*, <https://www.pwc.com/us/en/cfodirect/publications/point-of-view/financial-reporting-judgement-decision-making-framework.html>
 21. PwC (2017), *IFRS 16 Leases The new standard is ready, are you?* (in Bulgarian) <https://www.pwc.bg/bg/publications/assets/BG-IFRS-16-Flyer.pdf>
 22. Zoltán Novotny-Farkas (2016) *The Interaction of the IFRS 9 Expected Loss Approach with Supervisory Rules and Implications for Financial Stability*, *Accounting in Europe*, 13:2, 197-227, DOI: 10.1080/17449480.2016.1210180